

представляет психологический портрет агрессивного ребенка, очерчивает особенности агрессивного поведения детей старшего дошкольного возраста.

Ключевые слова: *агрессия, агрессивность, факторы возникновения агрессивного поведения*

Z. Ikunina

WAYS OF PROPHYLAXIS AND CORRECTION OF AGGRESSIVE CONDUCT OF CHILDREN OF SENIOR PRESCHOOL AGE

The results of research of factors of aggressive conduct of children of senior preschool age are presented in the article. An author gives the psychological portrait of aggressive child, outlines the ways of prophylaxis and correction of aggressive conduct of children of senior preschool age.

Keywords: *aggression, aggressiveness, factors of origin of aggressive conduct*

УДК 372+159.923.2

СОЦІАЛІЗАЦІЯ ЯК ЗАСІБ УСВІДОМЛЕННЯ СТАРШИМИ ДОШКІЛЬНИКАМИ ДОСВІДУ ВЗАЄМОДІЇ З ЛЮДЬМИ

**К. Каплунова, здобувач лабораторії
психології дошкільника
Інституту психології
імені Г. С. Костюка
НАПН України**

У статті обґрунтовано необхідність соціалізації дітей старшого дошкільного віку. Розкрито усвідомлення старшими дошкільниками досвіду взаємодії з людьми та роль творчої гри у розвитку особистості.

Ключові слова: *соціалізація, взаємодія, творча гра, старший дошкільник.*

Актуальність проблеми. Стіяка тенденція, яка домінує останнім часом у системі дошкільної освіти, полягає в наданні пріоритету навчальній діяльності дошкільників і, разом з тим, у виявленні недостатньої уваги до їх психічного розвитку в процесі гри, зокрема на етапі старшого дошкільного віку. За визначенням психологів, дошкільний вік є сенситивним щодо розвитку партнерських стосунків з однолітками, що в свою чергу, сприяє гармонійному становленню зростаючої особистості. Недостатня увага до ролі гри і фактична заміна її додатковими заняттями з іноземних мов, логіки, хореографії та надмірне інтелектуальне навантаження дітей старшого дошкільного віку додатковими вправами з різних видів пізнавальної діяльності завдає передусім шкоди розвитку самодіяльної активності дітей у процесі взаємодії з однолітками та дорослими. Під впливом цих чинників гальмується формування адекватного самосприйняття зростаючої особистості та її творча ініціатива.

У зв'язку з цим, особливої актуальності набуває проблема усвідомлення старшими дошкільниками досвіду взаємодії з дорослими і дітьми у процесі ігрової взаємодії.

Аналіз досліджень та публікацій. Здійснений аналіз відповідних джерел з вікової психології, педагогіки дає можливість констатувати, що зростає інтерес дослідників передусім до питань онтогенезу взаємодії старших дошкільників з людьми (Л. Виготський, О. Гаспарова, Г. Костюк, К. Карасьова, А. Лагутіна, М. Лісіна, С. Максименко, Т. Піроженко, М. Поддяков, А. Рузька), особливостей прояву взаємодії у різних видах діяльності дошкільників з людьми (Д. Ельконін, О. Запорожець, О. Леонтєв), впливу творчої гри на розвиток здібностей дітей дошкільного віку, а також становлення психологічних новоутворень у зазначеному віці (Л. Венгер, Т. Зінкевич-Євстігнєєва, П. Зінченко, С. Новосьолова). Питання розвитку комунікативної діяльності у творчій грі дошкільників висвітлювались у працях П. Блонського, Д. Ельконіна, В. Котирло, К. Карасьової, С. Кулачківської, С. Ладивір, Д. Менджерницької, В. Моляко, Т. Піроженко, В. Роменця, Т. Титаренко, С. Тищенко. Водночас недостатньо розробленими залишаються питання специфіки розвитку комунікативних функцій дошкільників у процесі спільної діяльності, а також трансформації зазначених функцій залежно від їх вікової динаміки і форм дитячої гри.

Мета статті. Актуальність дослідження зумовлюється динамічними перетвореннями у соціально-економічній сфері держави, змінами в освітніх пріоритетах, гуманізацією та демократизацією освітнього процесу, посиленням уваги до особистості як активного суб'єкта життєтворення. У Базовому компоненті дошкільної освіти (нова редакція, 2012 р.) зведено норми і положення, що визначають державні вимоги до рівня освіченості, розвиненості та вихованості дитини 6-7 років, провідне місце відводиться морально-духовному розвитку особистості [2].

Виклад основного матеріалу статті. Провідні вчені психологи вважають, що “прискорення темпів соціальної динаміки, перетворення

старих і виникнення нових соціальних структур, трансформація соціальних ідеалів і цінностей неминуче зададуть нові параметри протікання соціалізації, пред'являючи до її суб'єкта підвищені вимоги у формуванні нових моделей соціальної поведінки, конструюванні персональної системи цінностей і ідентифікації структури особистості” [1, 49].

Проблемою соціалізації особистості займаються психологи, педагоги: Т. Анатова, Л. Артемова, Р. Жуковська, О. Запорожець, Р. Іванкова, К. Карасьова, Н. Короткова, А. Лагутіна, С. Ладивір, Л. Лідак, М. Лисіна, Р. Немов, Т. Піроженко, О. Ростюхіна, А. Рояк, А. Усова, Г. Щедровицький, О. Яницька.

Соціалізація – процес входження індивіда в суспільство, активного засвоєння ним соціального досвіду, соціальних ролей, норм, цінностей, необхідних для успішної життєдіяльності в певному суспільстві.

Соціалізація – це історично зумовлений процес, який здійснюється в діяльності і спілкуванні, результат засвоєння та активного відтворення індивідуумом соціального досвіду. Соціалізація може протікати і в умовах виховання, і в умовах стихійного впливу на особистість, що розвивається, за допомогою різноманітних, іноді протилежно спрямованих факторів суспільного буття. Соціалізація передбачає процес різноманітного пізнання дитиною оточуючої її соціальної дійсності, оволодіння навичками індивідуальної та колективної праці, і включає соціально-психологічні механізми, за допомогою яких досягається прилучення індивіда до людської культури. Особлива роль у соціалізації відводиться розвитку контактів індивіда з іншими людьми та спільній з ними суспільно-корисній діяльності. Дитина в процесі соціалізації не тільки збагачується досвідом, але і набуває можливість стати особистістю, впливати на інших людей [19].

Метою соціалізації є саморозкриття творчого потенціалу кожної особистості через створення широких соціокультурних умов для адаптації дитини в культуру суспільства. Ми поділяємо позицію тих учених, які вважають, що у найзагальнішому вигляді мета як компонент соціалізації

“існує не сама по собі, а ніби включається у всі засоби соціалізації: декларується в освітньо-комунікативних формах, виражається у нормативних зразках, стереотипах і традиціях, пред’являється у якості стимулів та регуляторів поведінки” [6].

Чинником розвитку соціальної компетентності є соціальна ситуація розвитку, яка, за визначенням Л. Виготського, “не є нічим іншим, крім системи відносин між дитиною даного віку і соціальною дійсністю”. Саме вона, соціальна ситуація розвитку, визначає ставлення дитини до інших людей, предметів, речей, створених людством, і до самого себе [3].

Соціальний розвиток – це засвоєння дитиною досягнень суспільно-історичного досвіду спілкування, взаємодії, співпраці з дорослими і однолітками [10, 18].

Одним з факторів, що впливають на соціальний розвиток дошкільників, є встановлення тісного і плідного контакту дітей з навколишньою дійсністю і людьми.

Ступенем соціального розвитку дитини, соціальною зрілістю її особистості, її соціальної компетентності визначається успішність соціалізації дошкільника, що дозволяє дитині зайняти гідне місце в системі взаємин з дорослими і однолітками в навколишньому світі: в групі дошкільного закладу і сім’ї.

Перебування дитини в людському оточенні сприяє становленню її соціального досвіду, соціальної компетентності, досвідченості, обізнаності; у дошкільника формуються певна соціальна поведінка, здатність бути адекватним ситуації, вимогам і сподіванням авторитетних дорослих; розвиваються соціальні потреби, здібності, мотиви поведінки та діяльності. Значення соціального розвитку для особистісного становлення полягає, передусім, у формуванні соціальної компетентності, гарантує усвідомлення дитиною того, як слід себе поводити, щоб бути гармонійною, співзвучною з іншими, почувати себе в будь-якому товаристві комфортно.

У процесі соціалізації в дитини формуються соціальні якості, знання, вміння, навички, що дає їй змогу стати учасником соціальних відносин. Соціалізація відбувається, як за стихійного впливу на особистість різних обставин життя, так і за цілеспрямованого формування особистості. Дитина прилучається до групи, намагаючись стати її частиною, осягнути почуття “Ми” і почуття “Я” серед “Ми”, дає відчуття сили і впевненості, сприяє набуттю індивідуального досвіду.

Як зазначає Т. Піроженко соціальна компетентність складається з кількох компонентів:

- мотиваційного, що охоплює ставлення до іншої людини як вищої цінності; вияву доброти, уваги, турботи, допомоги, милосердя;
- когнітивного, що пов’язаний із пізнанням іншої людини (дорослого, однолітка), здатністю зрозуміти її особливості, інтереси, потреби, побачити труднощі, помічати зміни настрою, емоційного стану тощо.
- поведінкового, що пов’язаний із вибором адекватних до ситуації способів [9, 12].

Соціалізація як процес включає в себе не лише механізми – засоби здійснення, але й джерела соціалізації, те, на чому засновується процес соціалізації особистості людини.

Джерела соціалізації дитини можуть бути різні. “В якості основних джерел соціалізації індивіда виступають сім’я, школа, суспільні інститути і організації, преса, радіо, телебачення, система освіти. Процес соціалізації іде, головним чином, через взаємодію та спілкування людей одне з одним”[10, 82].

Сім’я, порівняно з будь-яким іншим соціальним інститутом, має максимальні можливості для поступового залучення дитини до світу соціальних цінностей і є на всіх етапах життя дитини найважливішим компонентом мікросередовища.

Саме тому в сучасних процесах модернізації дошкільної освіти сім’я розглядається як особливий родинний соціум, здатний суттєво впливати на

життєву компетентність малюка, зокрема – у побудові взаємин з ровесниками та дорослими.

Науковці все частіше висловлюють думку про те, що в умовах розвивального підходу дитині недостатньо взаємодіяти лише з вихователям і батьками (Р. Буре, О. Кононко, К. Карасьова, Н. Короткова, О. Кравцова, Н. Михайленко, Ю. Приходько, А. Рузьська, О. Смірнова, Г. Цукерман та ін.). Для повноцінного пізнавального та соціального розвитку їй конче необхідні контакти з ровесниками.

У науковій літературі широко представлені дослідження проблеми взаємодії та спілкування дітей між собою. Серед них – вивчення спілкування дитини з однолітками в рамках концепції комунікативної діяльності, розробленої М. Лісіною (З. Богуславська, О. Смірнова та ін.).

У психолого-педагогічній літературі особлива увага надається спілкуванню як фактору особистісного становлення, що перетворює новонародженого індивіда на повноцінного представника людського роду. Цей аспект визначався як провідний у дослідженнях Д. Ельконіна, О. Кононко, Є. Суботського, С. Якобсон.

Потреба в спілкуванні з однолітком виявляється в прагненні дошкільника до самопізнання та самооцінки через порівняння себе з ровесником, як із рівним партнером. Розвиток спілкування та його практична реалізація в процесі взаємодії дітей між собою здійснюється поетапно та залежить від організуючого впливу дорослого.

Науковцями виділено три моделі спілкування дітей між собою, що проявляються протягом дошкільного дитинства. Це: емоційно-практична (2-4 роки), ситуативно-ділова (4-6 років), позаситуативно-ділова (6-7 років).

Згідно концепції М. Лісіної, протягом дошкільного дитинства взаємодія дітей з однолітками проходить ряд послідовних стадій, що ускладнюються. На кожному етапі відбувається якісне перетворення структури комунікативної діяльності. Суттєвим надбанням дошкільного віку, що

виникає в процесі контактів дітей між собою, є утворення власного образу (образ-Я) та образу іншої людини.

Дослідження (А. Богуш, Н. Гавриш, К. Карасьової, С. Ладивір, Р. Жуковської, А. Лагутіної, Д. Менджерицької, Т. Піроженко та багатьох ін.) показали, що гра є соціальною за своїми мотивами, структурою і функціями. Гра робить істотний вплив на соціальний та моральний розвиток особистості дитини дошкільного віку.

Враховуючи величезну роль гри у соціальному розвитку дитини доцільно звертати увагу, перш за все, на те, що в ній створюються можливості для повноцінного гармонійного всебічного розвитку особистості дитини. Важливо привернути увагу батьків до різних видів дитячих ігор, допомагати їм оволодіти вмінням психологічно грамотно керувати грою дитини.

Усвідомлення досвіду взаємодії дитини з оточуючими людьми відбувається в різних видах діяльності. Безпосередній досвід емпатійних проявів дитина отримує в грі як у провідному виді діяльності. Значить, саме гра є в дошкільному віці є ефективним засобом формування моральних якостей дитини, виховання гуманного ставлення до однолітків. Найбільш інтенсивно цей процес відбувається в творчих іграх.

Проблема взаємодії старших дошкільників з людьми знайшла відображення в багатьох дослідженнях і розглядалася в різних площинах. Проблема становлення особистості турбувала не лише психологів-дослідників, а й педагогів-практиків. Інтерес до неї виявляв і Б. Грінченко, досліджуючи духовне зростання дитини в тому соціумі, де вона постійно перебуває. Це знайшло відбиток, як у його педагогічній діяльності, так і в літературній творчості, що має яскраво виражене гуманістичне спрямування і засвідчує глибоке знання дійсності, вміння заглиблюватись у соціальні процеси, розкривати провідні тенденції, а також відтворювати діалектику взаємин дитини з дорослими [8]. Інтерес до вивчення становлення мовленнєвих взаємин пояснюється тим, що спілкування розглядається як

органічний складник будь-якої продуктивної діяльності (ігрової, трудової, навчальної), оскільки обслуговує кожна з них, проте може виокремлюватися й у самостійну діяльність. Взаємини між дітьми формуються саме на фоні спільної творчої гри, як результат мовленнєвої взаємодії, а гуманізація спілкування прямо пропорційна гуманізації взаємин.

Вивченням міжособистісних стосунків дітей займалися (Я. Коломинський, В. Котирло, Т. Репіна, Т. Сенько та ін.). В рамках даного підходу виокремлюються соціометричні дослідження, спрямовані на виявлення існуючих в дитячій групі переваг. Науковцями було встановлено, що між старшими дошкільниками вже існує доволі стійка й диференційована система взаємодії з людьми.

Інтерес до процесу становлення взаємин дітей з людьми пояснюється визнанням дошкільного дитинства періодом фактичного становлення особистості, коли закладаються основи її соціальної, моральної спрямованості. Так, Базова програма розвитку дитини дошкільного віку “Я у Світі” розглядає соціальну компетентність дітей дошкільного віку як готовність та вміння обирати, варіювати продуктивну мовленнєву взаємодію з ровесниками, що й спричинило вибір напрямку нашого дослідження [1].

Д. Ельконін, доповнюючи О. Леонтєва, вказує на важливу роль взаємин дитини з дорослими та однолітками. В старшому дошкільному віці дитина виділяє функції і ставлення дорослого як особливі об’єкти. Тому приклад дорослого орієнтує її дії і вчинки, служить основою всіх новоутворень в особистості дитини дошкільного віку [11].

Вивченню взаємодії дітей в групі присвятили свої роботи Л. Артемова, Т. Репіна, А. Рояк, Р. Терещук та ін. Взаємовідносини дошкільників розглядаються залежно від ступеню виявлення у взаємодії таких параметрів як частота, стійкість та тривалість у часі, інтенсивність спілкування, кількість дітей, об’єднаних спільною діяльністю тощо. Результати досліджень довели, що з віком розширюється коло спілкування дошкільників з однолітками,

збільшується його тривалість, інтенсивність, при цьому в реальній взаємодії виділяються популярні та непопулярні діти.

Аналіз психолого-педагогічних досліджень доводить, що група дошкільного навчального закладу – цілісне утворення, що являє собою єдину функціональну систему зі своєю структурою та динамікою, в якій присутня складна система міжособистісних ієрархізованих зв'язків її членів відповідно до їх ділових та особистісних якостей. В основі вибіркової прихильності дітей лежать такі якості, як ініціативність, успішність у діяльності, потреба в спілкуванні та визнанні однолітків і дорослих, здатність задовольнити комунікативні потреби ровесників.

Дослідники наголошують, що вивчення процесу взаємодії потребує комунікативного підходу, що враховує положення про єдність розвитку особистості й свідомості (Л. Божович, Л. Виготський, О. Запорожець, Д. Ельконін, Г. Костюк, О. Леонтьєв, та інші), положення про тісну взаємозумовленість суб'єкт-суб'єктних стосунків, що реалізуються в діяльності (Б. Ананьєв, К. Абульханова-Славська, С. Рубінштейн), ідеї і концепції, що характеризують мовну систему як багатоаспектний феномен (М. Жинкін, І. Зимня, О. Леонтьєв, Т. Ушакова), а також концептуальні положення про форми і засоби спілкування дитини дошкільного віку з дорослими та однолітками, в яких відбувається становлення її психіки (В. Котирло, С. Кулачківська, С. Ладивір, М. Лісіна, Т. Піроженко, Т. Репіна, А. Рузька, Т. Синько, С. Тищенко та інші).

У спілкуванні з однолітками розкривається сутність дитини: моральні уявлення, інтелект, ставлення до навколишньої дійсності. Виявляючи свої знання, вміння, дитина ділиться ними з ровесниками, тобто відбувається обмін соціальним досвідом. У дітей формуються колективіські навички: вони вчаться налагоджувати спілкування, домовлятися, узгоджувати свої бажання з бажаннями й мірами інших, переконувати у правомірності своїх міркувань, рахуватися з інтересами інших тощо [27, 4-6].

У грі поглиблюється аналіз явищ, взаємин, моральних якостей людей. Ігрові дії дітей соціальні за своєю спрямованістю. У них відображаються досвід і культура народу, вони завжди активно спрямовані на предмет або людину, з якою дитина вступає в контакти. Д. Ельконін зазначав, що “гра є арифметикою соціальних взаємин. У реальній дійсності взаємини між людьми закриті для дитини матеріальними предметами, з якими діють люди, у грі вони вперше відкриваються, отже, гра – найважливіше джерело формування соціальної свідомості дошкільника. В цьому її основна функція і значення для розвитку особистості дитини. Найбільші можливості формування дитячого товариства забезпечуються ігровою діяльністю дітей. Саме в ній найповніше активізується їхнє суспільне життя. Ігрова діяльність дає дітям змогу на найбільш ранніх сходинках розвитку створювати самодіяльним шляхом ті чи інші форми спілкування. Відомо, що й в інших видах діяльності дітей (на заняттях, у праці) йде суспільне життя, де провідна роль належить дорослому, тоді як в ігровій діяльності багато що зумовлене активністю самих дітей” [11, 147].

Дитяча гра має виняткове значення для розв’язання багатьох виховних завдань, насамперед, для становлення дитячого колективу та розвитку в ньому доброзичливих взаємин. Навички суспільної поведінки, набуті в ігровій діяльності з ровесниками, старшими та молодшими дітьми, спонукають дошкільників до позитивних форм спілкування не лише в грі, а й у повсякденному житті.

Своєрідність гри дітей полягає в тому, що в ній вони відображають навколишню дійсність – дії людей, їх взаємини, зовнішні атрибути навколишнього. Водночас діти вносять у гру й елементи власної уяви – чим вона багатша, тим цікавіша й змістовніша їхня діяльність. У грі значно більше, ніж у будь-якій іншій діяльності, дитина може виявляти свою самостійність, а це надзвичайно важливо для формування її як особистості. Адже кожна дитина на власний розсуд “творить” гру, по-своєму відображає в

ній набуті знання про світ, в якому живе, виражаючи власне ставлення до нього.

Творча гра привчає дитину рахуватися з іншими (вона неможлива, якщо діти не вміють погодити свої дії), розвиває моральні почуття. Ігрові переживання залишають глибокий слід у свідомості дитини, сприяють розвитку добрих почуттів. У грі розкривається духовний світ дитини, рівень її морального розвитку.

Ігрова діяльність старших дошкільників піднімається на якісно нову сходинку свого розвитку. В сюжетно-рольових іграх дії виконуються вже не заради самих дій, а для виявлення певного ставлення до партнера відповідно до взятої на себе ролі. Основним змістом рольової гри дітей стають взаємини між людьми та виконання правил, які випливають з тієї чи іншої ролі. Саме правила гри є тепер важливим засобом регулювання взаємин. Старші дошкільники надзвичайно прискіпливо ставляться до того, як виконують правила партнер по грі. Суперечки між її учасниками ведуться переважно навколо того, чи “буває так насправді”.

Перш ніж розпочати гру, діти заздалегідь планують її хід, розподіляють ролі та добирають необхідний ігровий матеріал. У них уже з’являється взаємний контроль дій, вони вказують товаришеві на допущені ним неточності при виконанні певної ролі. Значно посилюється зв’язок між членами ігрових об’єднань, які тепер більші і стійкіші. Разом з тим педагог повинен знати, що в давно складене ігрове об’єднання ніколи не варто вводити нових дітей, коли цього не хочуть його члени. Іноді можна побачити, що дитина, яка хоче стати учасником гри, викликає в ровесників неприязне ставлення, вони різко заперечують проти її участі, свідомо не дають їй ніяких ролей тощо. Іноді така реакція дошкільників на нову дитину має під собою певні підстави. Це насамперед стосується випадків, коли ролі вже розподілені й нова дитина лише порушує хід гри.

Залежно від конкретної ситуації, вихователь може або запропонувати дитині приєднатися до групи ровесників, які ще не приступили до гри й лише

домовляються про її організацію, або ввести в уже діючий колектив, доручивши роль помічника. Враховуючи те, що старші дошкільники люблять учити інших дітей того, що вміють робити самі, вихователь може попросити когось з них допомогти новачкові оволодіти певними вміннями.

Як правило, діти ніколи не відхиляють особисте прохання старшого, вони залюбки приймають у гру новенького, всіляко опікають його, подають допомогу. Особливо дітям подобаються ті ігри, в яких використовуються сюжети народних казок, де образи героїв надзвичайно яскраві і динамічні, а тому дошкільники із задоволенням і радістю відтворюють їх. В таких іграх діти надзвичайно легко схоплюють їх ідейну спрямованість, проймаються спільними переживаннями, які згуртовують їх, об'єднують у єдиний колектив.

Становлення взаємин старших дошкільників великою мірою визначається рівнем розвитку їхньої ігрової діяльності. Саме на ґрунті гри, як основної діяльності дітей, зароджуються їхні перші моральні уявлення про норми та правила спілкування і взаємини з людьми, які їх оточують, з'являються перші симпатії. В грі з найбільшою повнотою і чіткістю виховуються та розкриваються соціально ціннісні якості підростаючої особистості, формується дитяче товариство, свідомість у вчинках та поведінці.

Дитині значно складніше засвоїти систему взаємовідносин у дорослому світі, який так її приваблює. Як зазначав Л. Виготський, у дітей виникає серйозне протиріччя між бажанням дитини “включитись у дорослу життєву ситуацію” і неможливістю її реалізації, оскільки в дітей ще немає відповідного життєвого досвіду, знань, умінь і навичок [3, 64].

Творча сюжетно-рольова гра – ефективний засіб на лише всебічного розвитку дитини, а й чудова можливість психологічного розвантаження [5].

Діти відображають у грі предметну трудову діяльність дорослих (приготування їжі, ремонт квартири), стосунки між людьми, суспільну сутність їх діяльності (“лікар” уважно вислуховує своїх “пацієнтів”,

призначає “лікування”). Конкретні взаємини між персонажами гри можуть різнитися: співпраця, взаємодопомога, турбота одне про одного. Іноді вони виявляють ворожість, грубість, жорстокість, що залежить від конкретних соціальних умов життя і виховання дитини [4].

Переживання різноманітних почуттів і співпереживання у творчій грі формують емоційний досвід дитини, впливають на її характер.

У творчій грі формується і збагачується досвід рухової діяльності дошкільника, оскільки, приймаючи певну роль, дитина свідомо намагається відтворити характерні для конкретного персонажа рухи. Моторний розвиток у грі готує дитину до свідомих фізичних вправ у шкільному віці [5].

Творчі ігри сприяють самовираженню дитини, індивідуалізованому відображенню нею дійсності, формуванню у її свідомості цілісної картини світу. Саме вони дають дошкільнику змогу активно впливати на події і явища, які становлять для нього інтерес і в яких він хоче брати участь.

Можна зробити висновок, що становлення досвіду взаємин дітей старшого дошкільного віку більшою мірою визначається участю дітей в творчій грі. Саме на ґрунті гри, як основної діяльності дітей, зароджуються їхні перші моральні уявлення про норми та правила спілкування і відносин з людьми, які їх оточують, з’являються перші симпатії. В творчих іграх з найбільшою повнотою і чіткістю розкриваються соціально ціннісні якості дітей дошкільного віку та усвідомлюється досвід взаємодії з людьми.

Творча гра, виступаючи цінним засобом виховання гуманного ставлення до однолітків, як частини соціального становлення дитини-дошкільника, є дзеркалом, що відображає досвід спілкування дитини в реальному житті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі». / наук. ред. та упор. О. Л. Кононко. – К. : Світич, 2008. – 430 с.
2. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). // Дошкільне виховання. – 2012. – № 7. – С. 4–19.
3. Выготский Л. С. Игра и ее роль в психическом развитии ребенка. // Вопросы психологии. – 1966. – №6. – С. 62–68.

4. Карасьова К. В. Самодіяльні ігри дитини / Катерина Карасьова, Тамара Піроженко. – К. : Шк. світ, 2011. – 128 с.
5. Карасьова К. В. Ігровий простір дитини / Катерина Карасьова, Тамара Піроженко. – К. : Шк. світ, 2011. – 128 с.
6. Карасьова К. В. Світ дитячої гри / Катерина Карасьова, Тамара Піроженко. – К. : Шк. світ, 2011. – 128 с.
7. Краткий психологический словарь / Сост. Л. А. Карпенко / Под общ. ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского. – М. : Политиздат, 1985. – 431 с.
8. Піроженко Т. О. Особистість дошкільника: перспективи розвитку: Навчально-методичний посібник. – Тернопіль : Мандрівець, 2010. – 136 с.
9. Піроженко Т. О. Комунікативно-мовленнєвий розвиток дошкільника. – Тернопіль : Мандрівець, 2010. – 152 с.
10. Тематичний словник-довідник з соціології / За ред. В. В. Кохана; укл.: А. Александровська, С. Буга, Ю. Ткачук та ін. – Чернівці : Чернівецький національний університет, 2009. – 112 с.
11. Эльконин Д. В. Психология игры. – 2-е изд. – М. : ВЛАДОС, 1999. – 360 с.

Е. Каплунова

СОЦИАЛИЗАЦИЯ КАК СРЕДСТВО ОСОЗНАНИЕ СТАРШИХ ДОШКОЛЬНИКОВ ОПЫТА ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ С ЛЮДЬМИ

В статье обоснована необходимость социализации детей старшего дошкольного возраста. Раскрыто осознание старшими дошкольниками опыта взаимодействия с людьми и роль творческой игры в развитии личности.

Ключевые слова: социализация, взаимодействие, творческая игра, старший дошкольник.

С. Kaplunova

SOCIALIZATION AS A MEANS COMPREHENDING SENIOR PRE EXPERIENCE OF INTERACTION WITH PEOPLE

The article substantiates the need for socialization preschool children. Solved awareness of older preschool experience interacting with people and the role of creative play in personality development.

Keywords: socialization, interaction, creative play, senior preschooler.

УДК 159.922.73–053.4(043.3)

ПРОЯВИ АКТИВНО-ПІЗНАВАЛЬНОГО СТАВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДО ОТОЧЕННЯ У ЗАПИТАННЯХ ДО ДОРΟΣЛИХ

**І. Карабаса, Інститут психології
імені Г. С. Костюка
НАПН України**

У статті висвітлюються результати вивчення психологічних особливостей активно-пізнавального ставлення дітей старшого дошкільного віку до навколишньої дійсності. Надася кількісна та якісна характеристика запитань дітей пізнавального та соціально-комунікативного характеру. Висвітлюються причини переваги одних запитань над групою інших. Означаються рекомендації щодо підвищення рівня активно-пізнавального ставлення дітей до оточення.

Ключові слова: активність, пізнання, допитливість, ставлення, спрямованість, запитання.